

Stilzwijgende condities

DOOR B. HERMANS

ILLUSTRATIES VAN
HENK V. BOTTENBURG

MET een schok stonden ze stil. De tengere lichaampjes van schrik samenkrimpnd tot gebogen houdinkjes, de oogen als geëlectriseerd zich richtend naar den stuk gesprongen klomp van den jongste, een zesjarig knaapje, dat luid schreeuwend voorover was gevallen en thans zijn kindersmartgeluidjes uitstootte, terwijl zijn oogen op de witheid van 't gesprongen klompje rustten.

Zijn twee oudere zusjes waren zoo mogelijk nóg meer geschrokken van het knappende breekgeluid, dat voorafgegaan was aan den val. En 't was niet in de eerste plaats de val van het kind, noch diens schrik en pijn uitend gejammer, dat hun magere lijfjes doorschook had met schrik, toen hun angstig speurende oogen zich overtuigden van de oorzaak van broertjes val en het daarop volgend gehuil. Met een langgerekt „ooh” kwamen ze gebogen voor het kereltje staan, hielpen hem op met de noodige troostwoorden, streelden en wreven over de als „zeer” aangewezen plekken, doch vervuld met de allesoverheerschende gedachte: „de klomp”.

Toen dan ook het nog steeds jammerende knaapje tegen de heg geplaatst was, die het erf van „een landbouwer in ruste” van den verkeersweg scheidde, uitten zich de gedachten der zusjes in woorden, terwijl ze den kapotten klomp met zorg in elkaar trachtten te zetten. „Kapot”, kwam het als een zucht van de lippen der oudste. „Ja kapot”, stemde de tweede toe, een klompsplinter oprappend.

Vier handen persten en duwden, maar hardnekkig weigerde het klompje zijn oorspronkelijken vorm te hernemen.

„t Gaat niet,” gaf de eerste het op en verwijtend keek ze naar den knaap, die in gespannen verwachting den afloop der perserij en passerij van 't klompje verbeedde en daardoor zelfs zijn snikgeluidjes vergat.

„Maar ik kon 't niet helpen, heusch niet!” en opnieuw schreide zijn heldere stemmetje door de lucht, angstiger nu het een uitgemeakte zaak scheen, dat de klomp kapot was en blijven zou.

„Stil maar hoor,” suste nu het jongste zusje: „Jij kon het natuurlijk niet helpen. Dat zegt Mientje ook niet. En kijk eens, Mien, als je deze scheur goed dichtdrukt, dan sluit hij aan den anderen kant ook. Zie je wel?” triumfeerde ze. „Nu kan vader hem wel maken, hoor! Best, o zeker, ja.”

„O zeker, néé,” bedoel je, kwam de oudste haar opbeurende woordenvloed dempen. „Jij weet evengoed, dat vader dien klomp niet maken kan nu hij ziek is en niet van bed mag. En moeder kan het ook niet en nieuwe..... nieuwe,” even haperde haar stem, nu in haar gedachten moeders gezicht, dat reeds eigen geworden, maar toch steeds bittere antwoord weergaf. Toen besloot ze haar overtuigend beweren met: „Nieuwe gaat heelemaal niet.”

't Was alsof de nijpende armoe-pijn van 't huisgezin trilde in de woorden, die 't meisje bleek en zelfbewust door 't zeker weten uitsprak. Over haar gezichtje trok de zorg en maakte dat vroeg wijze, vroeg oude gezichtje nog meelijwekkender. En nadenkend bogen zich de hoofdjes stil in 't pijnende bewust-

zijn van de grootte der ramp, tweegebracht door den gebroken klomp.

Toen, plotseling, brak het krakende geluid van een beverig oude stem, die van af den anderen kant der heg als een spookgeluid werkte op de reeds zenuwachtige kinderen, deze stilte van bewustwording. Met van angst verstarde gezichtjes zagen ze het verweerde hoofd van den „rustenden” boer, zagen ze den open- en dichtklappenden mond, hoorden ze de krakende vraaggeluiden. Hun angst belette hun te verstaan, wat de oude vroeg. Die angst deed zijn woorden opzwellen tot dreigende klanken, deed hun zijn verweerden kop zien als dien der schriklijkste van alle boemannen. In ontzetting

grepen de zusjes broertjes handen vast, sleepten hem mee in hun onzinnigen angst voor „Zwarte Diederik”, den man achter de heg. De zonderlinge verhalen over hem, die bij de jeugd een fantastisch geheel van onwerkelijke mogelijkheden gevormd hadden, waren het, die hen voortjoegen in angst, nu ze zonder om te durven zien in de richting van „De Dijk” renden.

Op eens hijgt de oudste: „Oh!..... de..... klomp!” en met dezen kreet staat ze stil, schuw de oogen wendend naar de plaats, waarvan de angst hen weggedreven had. Doch wat ze daar ziet is niet in staat haar gedachten te kalmeeren. Zwaaiend met zijn stok staat Zwarte Diederik op de plaats, waar Jaapje viel. Ze hoort zijn krakende roepstem, ziet hem zich bukken, iets oprapen en weer zwaaien en weer roepen en... De angstschreeuw van haar doorhollende zusje: „Hij is gek! kom!” jaagt haar weer voort, de anderen achterna.

* * *

„Wat een schapekoppen”, bromde Zwarte Diederik. „Wat bezielt die hummels toch weg te stuiven, als je dat grut roept. Alsof je de duvel zelf was.”

De verspreide deelen van 't klompje met zorg bijeen zoekend liep hij hoofdschuddend zijn erf weer op. In zijn knokige handen hield hij het kleine kinderklompje.

Ouwe Diederik was nooit getrouwd geweest en woonde met zijn zuster samen. Door de ietwat zonderlinge leefwijze, geopaard gaande met 's mans uiterlijk was hij bij de jeugd bekend als de gierige zonderling „Zwarte Diederik”. Weinig was er noodig om de spoedig ontwakende kinder-

angsten op te voeren tot het uiterste, wanneer de fantasiën over Zwarte Diederik omgezet werden in „werkkelijk ware” gebeurtenissen en verhalen. Ook de ouderen haalden meer dan eens hun schouders op, wanneer men sprak over Zwarte Diederik, want ook zij wisten niet, wat zij van hem denken moesten.

Hemzelf lieten al deze gedachten en praatjes volkomen koud. Alleen kon hij zich soms ergeren over den ongemotiveerden angst, dien de kinderen voor hem toonden. Dan ontsnapte vaak een ruw woord van z'n lippen, wat den kinderangst nog vergrootte.

Nu liep hij het erf op. In z'n groote knuisten ging het klompje geheel schuil. Saamgehouden in het oorspronkelijke model was het alsof het wachtte op een klein kindervoetje.

Zoo ook gingen Diederiks gedachten. Hij zag dat kleine voetje, zag het kleine kereltje van wien dit klompje was, en té duidelijker klonk het huilstemmetje, klonk het samenspel van zorg van toen het klompje gebroken was. Alles had hij immers gezien, de oude, daar achter de heg, alles had hij gehoord. Verwonderd eerst over die overdreven zorg voor een gebroken klompje, toen begrijpend, dat het was om het nijpende gebrek, dat in dat gezin scheen te heerschen. En uit louter belangstelling had hij willen vragen naar den zieken vader, toen.....

Hij had het wel gezien, de oude, hoe angst de kindergezichtjes verstrakte. Hij had het gevoeld als pijn diep in zijn ziel, toen ze wegrenden in stomme ontzetting. Toen had een vloek getrild in zijn keel... Maar nu, nu hij dat kleine klompje in zijn handen droeg, kwam er een wonder-teer gevoel in zijn binnenste. O, dat kleine, dat hulp vragende, dat je vertroetelen en liefhebben kon! Hoe gaarne had hij eens gewild.....

In vreemde aandoening streelden de oude handen het kapotte klompje, lijmden ze het later tot een mooi geheel, om het dan later voor zich op tafel te zetten, tot groote ergernis van zijn even oudere zuster. Maar de oude Diederik lette niet op haar, noch op haar opmerkingen. Zijn gedachten concentreerden zich op het klompje, waarop en waardoor hij z'n verbeelding werken liet in het ontroerend verlangen naar hetgeen die verbeelding straks als een ongekende heerlijkheid achterlaten zou. Tot plotseling hij weer het knaapje zag, vallend en schreeuwend, en de bezorgde gezichtjes van de meisjes zich buigend over den kapotten klomp.

„Arme stumpers, arm grut,” mompelde hij en zijn gedachten gingen tot daar, waar eenzaam een huisje in de kromming van den dijk stond. Waar de zieke vader van die verschrikte kinderen lag en de moeder mischien gebogen zat over de stukgelopen kous van haar kind. Misschien ook was het schreien van dat knaapje niet louter van schrik, doch ook werkelijk van pijn geweest en zat hij nu met een opgezwollen voetje. En hoe meer hij zijn gedachten gaan liet naar het eenzame huisje, hoe onrustiger hij werd. En toen zijn zuster, al pruttelend over de „gekke kuren” van haar broer, het eten opdiende en hij de welvoorzene tafel zag, stond hij bruusk op, zei kort, dat zij zichzelf redden kon met eten en ging zijwendend naar buiten.

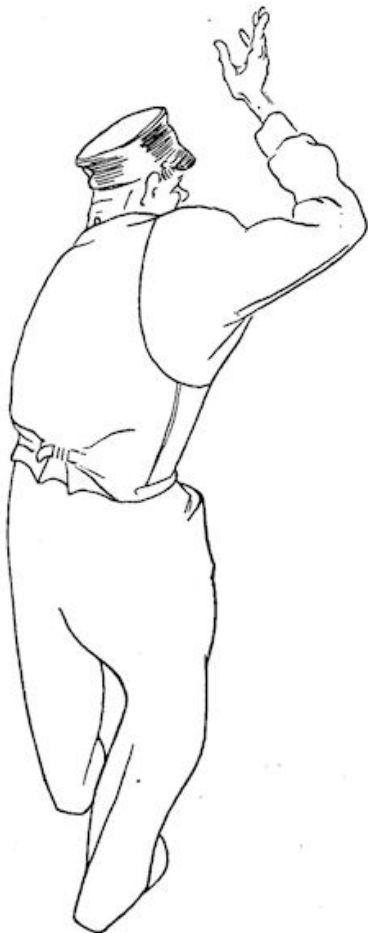
Door dit zonderlingste aller gebeuren, dat zich in haar oude-vrijsterleventje kon voor-

doen, verloor zij voor een langen tijd haar snibbige spreekkunst: haar mond drukte slechts een ongemaniërd „o”-vorm uit en uit haar handen vielen, zonder door haar opgemerkt te worden, de pannekoeken in de pappan.

Maar Zwarte Diederiks onrust joeg hem voort. Het klompje, dat zijn door 's levens ruwheid ombolsterde liefde had doen ontwakken, was voor zijn zonderlinge gevoel een klagend stemmetje geworden. Had zorgenvolle kinder-angstgezichtjes opgeroepen, was gaan trillen in z'n noodzang van pijnende armoede. En juist omdat hij, de zonderlinge, zich plotseling zóó gehecht had aan het kleine klompje, dat zijn handen het in liefkoozing streelden, kon zijn denken geen rust vinden, vóór hij het denkbeeld van schreiende hulpeloosheid en kommer, dat zich immer opnieuw in zijn gedachten rondom dat klompje verdrong, had doen vervangen door een blijde kindervreugd.

„Wacht even. Zoo. En absoluut stilzwijgende condities! Je kletst er tegen niemand over. Tegen je wijf nog niet eens. En hun zeg je heelemaal niks.”

Er was een zonderlinge gloed in Diederiks oogen, toen deze woorden gebiedend door den slagerswinkel kraakten en zijn handen iets wegmoffelden tusschen het papier, waarin de slager het bestelde vleesch pakte. „Zeker, zeker, in orde. Natuurlijk zal ik zwijgen, daar kunt u op rekenen.” De slager pakte heel nauwkeurig en netjes verder in, maar achter die nauwkeurigheid verborg zich de speurende nieuwsgierigheid, die wilde weten, wat de oude tusschen het papier ver-

stopt had. Het lukte echter niet het verstopte bloot te doen komen en ondanks alles, was hij toch te rechtschapen om, ook toen hij alleen was, het ingepakte uit nieuwsgierigheid te openen. Maar.... gedachten zijn tolvrij en de slager dacht er het zijne van. Spon onwillekeurig aan deze handelwijze een vreemd verhaal van waarschijnlijkheden en kon niet nalaten dit in „zeer bedekte termen” aan zijn medeburgers mee te deelen. En rondom „Zwarte Diederik” weefden zich de verhalen van velen, die hem nog zonderlinger maakten.

Doch er was meer, wat door zijn daad tot stand kwam. Want deze daad werkte als een tooverformule op de menschen. 't Was alsof ieder zich dien dag ten volle bewust werd hóé noodig de menschen van „de Dijk” geholpen moesten worden.

Veel werd er dien Zaterdagmiddag door de neringdoenden naar „de Dijk” gebracht, maar op de verwonderd-blijde vraag van 't vrouwtje, dat al deze weldaden met stijgende ontroering aannam, wie de milde gevers waren, was er maar één antwoord: „Stilzwijgende condities”, geweest.

Die avond was in 't huisje aan den dijk een vreugde-avond geworden. Bij de ouders was groote dankbaarheid en telkens, wanneer de kinderen onder uitroepen van bewondering hun pas gekregen schatten om 't luidst prezen, kwam er een zonnige glimlach op hun gelaat. Maar even kwam er door die blijdschap heen iets, dat de ouders bedenkelijk het hoofd deed schudden, toen Jaapje ronduit verklaarde, dat hij den meester heel wat liever vond dan dien Willemsen, omdat de nieuwe schoenen, welke in een pakje van den meester zaten, heel wat meer vertegenwoordigden dan zoo'n onnoozel schoolkieltje, dat die Willemsen gaf. En hoewel ze begrepen beter gedaan te hebben in bijzijn der kinderen niet over de gevers te spreken en 't dus mee hun eigen schuld was, dat Jaapje zoo kinderlijk onbarmhartig tegen den schenker van de mindere gift te velde trok, volgde toch de voor de hand liggende vermaning: „Hoor eens Jaap, zoo mogen we nooit over andere menschen spreken, vooral niet omdat ze niet zooveel gegeven hebben als..... als iemand, die ook iets gaf. We hebben je toch gezegd, dat alles wat we gekregen hebben eigenlijk van God kwam en God de menschen ingeeft om dit of dat te doen? Je moet van alle menschen evenveel houden, want niemand hoeft ons iets te geven. En ik geloof, dat Willemsen even blij is door te geven wat hij gaf dan b.v. de meester, dien jij liever vond.” In Jaapje's hoofd zochten zijn gedachten te begrijpen. Trachtte hij te vatten het „dankbaar zijn” en het „alle menschen lief te hebben”, maar het lukte hem niet. En toen zijn gedachten naar Zwarte Diederik zweefden, angstigden weer zijn oogen en kwam plots een vastberaden trek om zijn mondje.

„Maar van Zwarte Diederik kan je toch niet houden? En dat wil ik ook niet.”

Doch het verdriet in moeders oogen ziende, kwam hij naar haar toe en zei vergoelijkend: „Maar dat is niet erg, hè Moe? Hij heeft vast mijn klomp gestolen, want Mientje kon hem niet meer vinden. Fijn, dat ik nu schoenen heb, hè?”

Moeders oogen zochten hulpbehoevend die van Vader. Wat moest ze nu toch antwoorden, goe d antwoorden?

Vader riep hem naast zich, lei zijn witte hand liefkoozend op den kleinen krulnek.

„Weet je nog, Jaapje, van het Kerstverhaal?” Heftig „ja” knikkend sloeg het ventje

de oogen op naar z'n vader. Er twinkelden blijde lichtjes in. O ja, hij wist het nog van die aloude Kerstgeschiedenis, die voor hem zoo wondernieuw, zoo wondermooi geweest was. Alles was toen immers zoo wonderlijk geweest en het bijbelverhaal, zoo dikwijls reeds door vader of moeder of de oudere zusjes verteld, had nieuwen vorm, nieuwe glans en heerlijkheid gekregen nu het verteld was bij de blijde flikkering van Kerstboomlichtjes, die als betooverend hadden gewerkt op zijn eenvoudige, open kinderziel. „Zooveel hield Jezus van ons, hè jongen?”

Ernstig knikte het kopje. „Juist jongen, juist. En wat zou Jezus, die jou en ons allen zoo héél lief heeft, zeggen van Zwarte Diederik? „Van hem wil ik niet houden”? Of: „Jaapje, van Zwarte Diederik behoef je niet te houden”?”

Het knaapje boog het hoofd. Wat vroegen die groote menschen toch vreemd! En toch was het wel waar zooals vader het zei. Gelukkig vroegen vader noch moeder meer iets over dit netelige onderwerp en iets stiller dan eerst zat Jaap weer tusschen zijn zusjes, napiekerend over alle menschen die je moest liefhebben, tot de slaap zijn moeilijk denken verbrak.

„Daarom is het zoo moeilijk van je kinderen te vragen een man als Zwarte Diederik lief te hebben, omdat je hemzelf niet liefhebt, werkelijk liefhebt,” verzuchtte de zieke, toen reeds alle geluid in huis verstorven was. En droevig verweet hij zich de groote liefde van het Kind in de kribbe te hebben misbruikt tot verschuiling van eigen tekortkomingen. Maar ook dien avond voelde hij weer opnieuw, hoe heerlijk rustig en veilig het is te schuilen achter den geboren Zaligmaker, ook, en vooral dan, waar wijzelf weten niets te kunnen geven van onszelf.

En in dank aan God herdacht hij de velen, die zoo plotseling hun gaven gegeven hadden, nu, nu het zoo bitter arm geworden was. Ook den stillen gever, die in het pakje vleesch een bankbiljet gestoken had. Ook bad hij om kracht om Zwarte Diederik, dien je zoo moeilijk liefhebben kon, werkelijk te leeren liefhebben.

* * *

.....en de grove handen van den zonderlingen Zwarte Diederik streelden, vóór hij dien avond ter ruste ging, het kleine klompje.